
ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ W BYDGOSZCZY

STUDIA PEDAGOGICZNE z. 17

Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna 1990 /5/

ZENOBIA SZAMOTULSKA

WSP w Bydgoszczy

WIEDZA I PRZYZWYCZAJENIA DZIECI DO REALIZACJI WARTOŚCI ZWIĄZANYCH
Z ZASADAMI ŁADU FUNKCJONALNEGO

1. Wychowanie przez pracę i technikę dzieci w okresie wczesno-
szkolnym

Proces i wyniki wychowania dzieci kształtują się pod wpływem zamierzonego /celowego i świadomego/, a także niezamierzonego /intuicyjnego i nieświadomego/ oddziaływania wielu środowisk. Ogromne znaczenie w procesie wychowania posiada aktywność własna dziecka. Z uwagi na nią można omawiany proces traktować jako wychowanie przez różne formy aktywności, między innymi przez działalność techniczną¹ lub pracę.

Można założyć, iż wyniki wychowania przez technikę i pracę w okresie wczesnoszkolnym przede wszystkim zależą od nauczyciela pracy - techniki, od stosowanego przez niego warsztatu pracy².

W procesie wychowania, w tym także w wychowaniu przez pracę, istotny jest sposób traktowania dziecka. We współczesnej pedagogice podkreśla się, iż wzajemne związki wychowawcy z wychowankiem powinny dynamizować proces samowychowania. Ukazuje się znaczenie własnej³ aktywnej pracy dziecka dla rozwoju jego osobowości. Podkreśla się, iż nauczanie problemowe w coraz większym stopniu decyduje o skuteczności wychowawczej każdej lekcji⁴, a więc także o skuteczności wychowawczej lekcji pracy - techniki lub fragmentów tych lekcji.

Jednym z podstawowych zadań przedmiotu praca - technika w okresie wczesnoszkolnym jest:

- kształtowanie podstawowych umiejętności dobrej organizacji pracy,
- kształtowanie zdolności organizacyjnych,
- kształtowanie pozytywnej postawy wobec pracy i jej efektów⁵ przez dążenie do wyrobienia nawyku przestrzegania ładu funkcjonalnego na stanowisku pracy ucznia.

2. Organizacja i metodyka badań

Zagadnienie wychowania przez pracę było przedmiotem niniejszych badań. Na teren badań wyznaczono szkoły podstawowe z trzech miast wojewódzkich.

Celem badań była próba doszukiwania się rezerw tkwiących w systemie wychowania przez pracę na lekcjach pracy - techniki klas I - III. Dla osiągnięcia zamierzonego celu postawiono następujące pytania:

- Jakie cele i zadania procesu wychowania przez pracę dzieci w okresie wczesnoszkolnym zakłada program nauczania oraz program "Główne kierunki i zadania w pracy wychowawczej szkół?"
- Jakie rzeczywiste wyniki osiągają nauczyciele w zakresie przebiegu i skutków procesu wychowania przez pracę dzieci na lekcjach Pracy - techniki w okresie wczesnoszkolnym?
- Jakie kierunki działań umożliwiają optymalizację procesu wychowania przez pracę dzieci na lekcjach pracy - techniki w okresie wczesnoszkolnym?

Diagnostyczny a szczególnie prognostyczny charakter badań obliguje do sformułowania hipotez badawczych. Są one następujące:

1. Realizowany na lekcjach pracy - techniki klas I - III proces wychowania przez pracę nie spełnia współczesnych oczekiwań.
2. Stosowanie na lekcjach pracy - techniki zasady świadomego i aktywnego udziału dzieci w procesie pracy⁶, lub ich wzajemnego oddziaływania wychowawczego w małych zespołach⁷ umożliwia osiągnięcie wyższych wyników wychowania przez pracę dzieci w okresie wczesnoszkolnym.

Badania zmierzające do weryfikacji określonych wyżej hipotez obejmowały wiele wskaźników poszczególnych zmiennych⁸.

W niniejszym opracowaniu zostaną zaprezentowane następujące:

- w obrębie zmiennej niezależnej; a/pobudzony na lekcjach pracy -
- techniki rodzaj aktywności dzieci w celu kształtowania umie-

jętności związanych z zachowaniem ładu i porządku⁹ na stanowisku pracy, b/ stosowane na lekcjach pracy - techniki sposoby wyrabiania współodpowiedzialności dzieci za organizowanie pracy nacechowanej ładem i porządkiem;

- w zakresie zmiennej niezależnej ubocznej; a/ wiek dzieci.

Przyjęte w badaniach wskaźniki zmiennej zależnej ograniczono do wiedzy i przyzwyczajzeń dzieci do realizacji wartości związanych z zasadami ładu funkcjonalnego na stanowisku pracy.

W związku z tym zastosowano sprawdzian teoretyczny i obserwowano zachowania dzieci w czasie pracy w sytuacji prostej i sytuacji złożonej.

Podstawową metodę weryfikacji hipotezy 2 stanowiły próby eksperymentalne. Dobór szkół /eksperymentalnej i pozostałych/ nie był przypadkowy. Były to szkoły o bardzo zbliżonym wyposażeniu w materiały i narzędzia oraz podobnej bazie lokalowej. W ten sposób uzyskano 3 podstawowe grupy uczniów:

- grupę eksperymentalną E_1 składającą się z pojedynczych klas I, II, III. W klasach tych zagadnienia dotyczące stosowania zasad ładu i porządku na stanowisku pracy realizowano wyłącznie w sposób problemowy, oparty o zasadę świadomości i pełnej aktywności intelektualnej dzieci.

Oprócz tego w wymienionych zespołach wdrażano dzieci do pełnienia ról w organizacji życia społecznego stosując zasadę wzajemnego oddziaływania wychowawczego w małych /6- osobowych/ zespołach

- grupę E_{2k} spełniającą 2 zadania: eksperymentalnej oraz kontrolnej dla E_1 . Wymieniona grupa składała się z pojedynczych zespołów klas I, II, III. W klasach tych zagadnienia prakseologiczne związane z ładem i porządkiem na stanowisku pracy realizowano wyłącznie w sposób tradycyjny, eksponujący metodę podającą. Zagadnienia wdrażania dzieci do pełnienia ról w organizacji życia społecznego realizowano tak, jak w grupie E_1 , stosując zasadę wzajemnego oddziaływania wychowawczego w małych zespołach.

- grupę K - kontrolną dla E_{2k} . Skład tej grupy stanowiły 6 - osobowe reprezentacje poszczególnych klas I - III /dwoje dzieci: chłopiec i dziewczynka o wynikach nauczania z przedmiotów ogólnokształcących bardzo dobrych, średnich i słabych/ z pięciu różnych szkół ze środowisk wielkomiejskich. W wybranych

szkołach analiza arkuszy obserwacji lekcji nie wykazała realizacji zagadnień ładu i porządku na stanowisku pracy w oparciu o zasady świadomości i pełnej aktywności intelektualnej uczniów lub ciągłego stosowania takich form organizacyjnych, które sprzyjałyby wdrażaniu dzieci do współpracy i współodpowiedzialności za przebieg pracy w małych zespołach rówieśniczych.

Populację badanych podanymi technikami stanowiło 270 dzieci, uczniów klas I - III, oraz 16 nauczycieli uczących pracy - techniki wymienione dzieci.

W momencie rozpoczęcia eksperymentu /styczeń 1986 r./dyrekcje wymienionych pięciu szkół zostały powiadomione o zamierzeniach przeprowadzenia badań w ich szkołach w trakcie drugiego semestru i w ostatnim miesiącu roku szkolnego.

3. Wiedza i przyzwyczajenia dzieci do realizacji wartości związanych z zasadami ładu funkcjonalnego na stanowisku pracy w świetle badań

Wiedzę dzieci umożliwiającą im dochodzenie do reguł działania zgodnego z zasadami ładu funkcjonalnego określono na podstawie znajomości funkcji narzędzi oraz znajomości zasad ładu funkcjonalnego w odniesieniu do stanowiska pracy. Wyniki przedstawiają tabele 1 i 2.

Z tabeli 1 wynika, iż znajomość funkcji narzędzi jest dość zróżnicowana. Najbardziej zauważalne różnice występują między grupą K oraz grupami E_1 i E_{2k} traktowanymi łącznie. Różnice te przemawiają na korzyść formy organizacyjnej stosowanej w obu grupach eksperymentalnych. Współodpowiedzialność za przebieg pracy /w tym za aktywność intelektualną/ w ramach 6- osobowych zespołów pobudziła dzieci do aktywniejszej, a tym samym skuteczniejszej pracy w badanym zakresie. Różnice w granicach 20-27% świadczą o potrzebie aktywizowania nie tylko fizycznego dzieci na lekcjach pracy - techniki. Być może informują także o niepełnej realizacji zadań na lekcjach pracy - techniki.

Oddzielnego omówienia wymaga pozycja 5 tabeli. Słaba znajomość funkcji wkrętaka jest typowym przykładem na znaczenie pozaszkolnych doświadczeń dzieci. W ich wyniku dzieci już wcześniej przyjęły, że służy on do wkręcania śrub a nie wkrętów. W grupach eksperymentalnych nauczycielka wielokrotnie ukazywała różnicę między funkcją wkrętaka i klucza oraz między wkrętem i śrubą. W tym zakresie **zastanawiają** stosunkowo wysokie wyniki klas II. Trudno je zinterpretować, natomiast stosunkowo niskie wyniki klas III mogłyby stanowić jeszcze jedno potwierdzenie funkcjonującej w dydaktyce tezy o trudnościach związanych z pokonywaniem złych, wcześniej ukształtowanych nawyków / pojęć /¹⁰. Zastanawiająco niska jest znajomość funkcji przyrznii. Dzieci z grup eksperymentalnych posługiwały się przyrzną. Przerzy- nały w niej stare liniały, listewki. Należy przypuszczać, iż posiadały zbyt mało doświadczeń do uogólnienia "w przyrzni przerzyna się listewki a nie każdy rodzaj /kształt/ drewna". Natomiast sprawdzian teoretyczny wymagał wyboru: drewno w ogóle lub listewki.

Na szczególną uwagę zasługują wyniki grupy K. Dzieci z tej grupy nie znają funkcji kolca, kostki introligatorskiej, przyrznii, ścis- ku stolarskiego. Są to narzędzia i urządzenia techniczne, bez pomocy których można wykonać zadania przewidziane programem klas I - III. Zwykle jednak skuteczność tych działań, a szczególnie dokładność obróbki jest obniżona.

Różnice w wynikach grup E oraz grupy K potwierdzają hipotezę, iż rea- lizowany na lekcjach pracy - techniki klas I - III proces wychowania przez pracę nie spełnia współczesnych oczekiwań.

Jak przedstawia się znajomość zasad dotyczących ładu funkcjo- nalnego na stanowisku pracy przedstawia tabela 2.

Dla zbadania omawianego wskaźnika posłużono się 3x3 zadaniami rysunkowymi. Uczeń odpowiadał na pytanie: " Które stanowisko pracy jest poprawnie przygotowane do ...", dokonując wyboru jednej z trzech propozycji układu narzędzi i urządzeń technicznych.

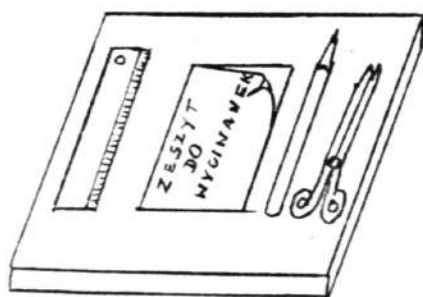
Osiągnięte przez poszczególne grupy wyniki są wyraźnie zróż- nicowane. Zdecydowanie najwyższe osiągnęła grupa E₁ - 82%. Grupa E₂ wykazała się znajomością średnią /67%/ omawianych reguł działania, natomiast w grupie K wskaźnik ten osiągnął wartość 45%.

Znajomość zasad zawsze opiera się na uogólnieniach. W przypad- ku ładu funkcjonalnego brzmią one następująco:

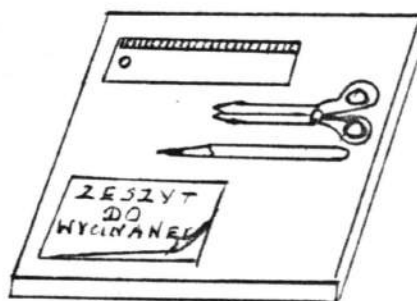
- to co w trakcie pracy chwytaamy lewą ręką, układamy po lewej stronie stanowiska pracy;
- to co prawą - po prawej,
- miejsce przed sobą pozostawiamy wolne dla działalności praktycznej, obróbczej lub montażowej.

Zadania dotyczące znajomości zasad ładu funkcjonalnego zostały tak skonstruowane, by w jednym przypadku zbadać nie tylko pamięć dzieci, ale przede wszystkim ich umiejętności odwoływania się do wymienionych zasad w sytuacji problemowej.

Problem polegał na tym, że w grupach E_1 i E_{2k} dzieci na lekcjach pracy - techniki zawsze osiągały obraz narzędzi ułożonych równoległe do krótszych boków ławki /rys. a/, natomiast w sprawdzianie odpowiedź prawidłowa uwzględniała układ poziomy /rys. b/.



rys. a.



rys. b.

W grupie E_1 na lekcjach pracy - techniki dzieci dochodziły do poprawnego obrazu /planu/ stanowiska pracy w fazie 3 - planowanie pracy. W tym celu używały karteczek z nazwami i rysunkami narzędzi. Do wykonania zadania nauczycielka wyznaczała 1 dziecko z zespołu. Ono dokonywało manipulacji na kartkach i konsultowało swoje postępowanie z pozostałymi członkami zespołu. Po określonym czasie /w tym samym czasie w grupie E_{2k} nauczycielka wytłumaczyła dzieciom i zobrazowała na tablicy projekt funkcjonalnego stanowiska do realizacji konkretnego zadania praktycznego /nauczycielka przerywała pracę dzieci, sprawdzała i oceniała zespół za propozycję ładu na stanowisku pracy. Na koniec dla utrwalenia przedstawiała obraz stanowiska na tablicy szkolnej /w przypadku grupy E_{2k} ocena występo-

wała za poprawne powtórzenie propozycji nauczycielki/. Propozycje na tablicy zawsze w obu grupach uwzględniały typ układu z rys. a.

Tak organizowane działania nauczycielki i dzieci miały doprowadzić do uzyskania odpowiedzi na pytanie, która z metod:

- dojścia do reguł działania na drodze pełnej aktywności intelektualnej dzieci /grupa E_1 /,
- czy poznanie reguł działania na drodze przyswajania wiedzy przekazywanej przez nauczycielkę / E_{2k} / jest skuteczniejsza.

Założeniem eksperymentu było wykazanie, iż wiedza osiągnięta dzięki własnej aktywności intelektualnej sprawdza się w sytuacjach złożonych, nowych, problemowych. Osiągnięte wyniki potwierdzają słuszność tego założenia. Tym samym potwierdzają słuszność hipotezy drugiej w tej części, która dotyczy skuteczności wychowawczej zasady świadomego i aktywnego udziału dzieci w procesie pracy.

W pięciu pozostałych szkołach /grupą K/ w trakcie realizacji problemów ładu funkcjonalnego dominowały metody nie wymagające poprzedzania umiejętności myślą refleksyjną, a stopień opanowania tej części wiedzy podlegał ocenie nie stałej, lecz wyrywkowej. Wyniki tej grupy dzieci kształtują się w granicach 45%, natomiast wynik "rysowanie i wycinanie kolorowych pasków papieru" jest wyższy o 19% od wyniku grupy E_{2k} . Należy przypuszczać, iż różnica ta świadczy o braku obciążenia dzieci grupy K schematem ładu funkcjonalnego, który świadomie utrwalono w grupach E_1 i E_{2k} .

Najwyższe wyniki grupy K dotyczą zadania 2. Można je tłumaczyć dużą częstotliwością występowania zadań wymagających rysowania i wycinania elementów z papieru.

Inną zmienną zależną poddaną badaniom była operatywność wiedzy dzieci o pracy i wytworach pracy ludzkiej. Określano ją w oparciu o następujące wskaźniki:

- poprawny dobór narzędzi i urządzeń technicznych do wykonania zadania,
- poprawne użytkowanie narzędzi i urządzeń technicznych przy wykonywaniu zadania praktycznego.

Zaobserwowane wyniki poszczególnych grup dzieci przedstawiają kolejne tabele.

Tabela 1. Znajomość funkcji narzędzi w poszczególnych grupach i zespołach klas I - III

Lp.	nazwy narzędzi	E ₁						E _{2k}			K		
		I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11			
1	poprawne uczeń z poszczególnych klas w %	83	82	88	95	96	88	90	93	93			
2	pedzel	92	100	96	95	100	100	83	93	100			
3	liniał	92	100	88	90	96	100	79	77	93			
4	kolec	46	71	77	81	83	96	10	20	40			
5	wkretak	71	75	54	57	83	65	48	47	57			
6	kostka introrigatorska	71	71	88	76	90	85	27	20	13			
	Wyniki klas I	76	x	x	82	x	x	56	x	x			
7	młotek		100	100		100	100		100	100			
8	piłka grzbietowa		86	100		93	85		77	70			
9	przrznia		57	69		48	81		3	10			
10	ścisk stolarski		82	88		76	92		30	33			
11	wiertarka ręczna		78	100		100	96		77	90			
12	świder		78	81		92	73		83	73			
13	katownik		75	88		86	100		53	70			
	Wyniki klas II		81	x		87	x		x	59			
14	noż introrigatorski			96			85			27			
	Wyniki klas III			87			89			62			

Tabela 3. Zgodność doboru narzędzi i urządzeń technicznych z ich funkcją /mierzona przed rozpoczęciem pracy wytwórczej dzieci/

Lp.	Grupa	E ₁			E _{2k}			K		
		I	II	III	I	II	III	I	II	III
1	narzędzia i urządzenia techniczne /poprawność doboru przedstawiłona w %/	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1		100	100	100	100	100	100	100	100	100
2	ołówek	100	100	100	100	100	100	100	100	100
3	pełzeł do kleju	100	93	96	100	96	100	100	100	100
4	kostka introrigatorska	100	97	96	95	100	100	21	40	23
5	podkładka ochronna	84	100	96	95	100	100	69	37	43
6	ściereczka do rąk	80	97	96	90	100	100	62	23	80
	wyniki klas I - III	94	98	97	97	99	100	75	67	74

Tabela 4. Zgodność użytkowania narzędzi i urządzeń technicznych z ich funkcją przedstawiona w procentach /uczeń mógł uzupełnić zestaw narzędzi w trakcie pracy wytwórczej/

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	nożyce	100	100	100	100	100	100	100	100	100
2	ołówek	100	100	100	100	100	100	100	100	100
3	pędzel do kleju	100	93	100	100	96	100	76	90	83
4	kostka introligatorska	100	97	100	95	88	100	3	40	23
5	podkładka ochronna	88	100	92	95	96	100	65	27	37
6	ściereczka do rąk	96	97	96	95	96	63	31	3	83
	dla 1-6	97	98	98	97	96	94	52	60	71
	Wyniki dla 3-6	96	97	97	96	94	91	47	44	59

Tabela 5. Prawidłowy układ narzędzi i urządzeń technicznych przed przystąpieniem do pracy
wytwórczej /nie brano pod uwagę braków w wyposażeniu, lecz miejsce, na którym
dana rzecz się znajdowała/

Lp.	Grupa	E ₁					E _{2k}					K		
		I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11				
1	popraw- ność ukła- du przed- stawiona w %	I	II	III	I	II	III	I	II	III				
1	materiały /papiery i klej/ oraz szablon	52	84	100	43	52	37	31	17	53				
2	miseczka lub koperta na odpadki oraz ściereczka do rąk	52	68	100	38	56	33	31	17	53				
3	nożyce, pędzel, kostka introliga- torska, ołówek	72	74	96	42	44	74	21	27	47				
	Wyniki klas I -III	69	81	96	54	63	61	33	21	51				

Tabela 6. Ład na stanowisku pracy mierzony w czasie klejenia elementów zakładki

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	materiały /papiery i klej / oraz szablon	52	68	100	38	56	33	31	17	50
2	miseczka lub koperta na podkładki oraz ście-reczka do rąk	52	68	100	38	56	33	31	17	50
3	nożyce, pędzel, kostka introligatorska, ołówki	72	81	77	71	52	67	10	40	63
	Wyniki klas I - III	59	72	92	49	55	44	24	25	54

Tabela 6a. Porównanie wiadomości i umiejętności

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	wiedza	78	84	86	63	68	70	44	43	49
2	umiejętności	69	81	96	54	63	61	33	21	51
	Różnice	9	3	-10	9	5	9	11	22	-2

Dane liczbowe z tabel 3 i 4 charakteryzują operatywność wiedzy dzieci w odniesieniu do działań zgodnych z zasadami prakseologii /w tym z zasadami zachowania ładu i porządku/.

Umiejętność doboru narzędzi i urządzeń technicznych dzieci ogólnie można określić jako zadowalającą / tabela 3 / we wszystkich grupach. Wyniki świadczą o tym, że dzieci na lekcjach zastanawiają się nad doborem środków pracy. Fakt ten znajduje także potwierdzenie w arkuszach hospitowanych lekcji. Stosunkowo niskie wyniki grupy K w przypadku kostki introligatorskiej, podkładki ochronnej i ściereczki do rąk świadczą o nieznanomości tych rzeczy / porównaj tabela 1/ lub o mało konsekwentnej pracy nauczycieli w celu przekonania dzieci o użyteczności omawianych środków pracy.

Za przyjęciem drugiego stwierdzenia przemawiają wyniki tej samej grupy dzieci ujęte w tabeli 4. Porównanie określonych wyników /wyniki podkreślone/ informuje o tym, że duża część dzieci przygotowała potrzebne przybory, ułożyła na stanowisku pracy i na tym zakończyło się ich zastosowanie.

Dzieci prawdopodobnie nie posiadają motywacji do ich stosowania, nie widzą tego rodzaju potrzeb.

Mówiąc o motywacji do działań nacechowanych ładem i porządkiem należy przejść do kolejnej zmiennej zależnej. Są to przyzwyczajenia dzieci do realizacji wartości związanych z zasadami ładu funkcjonalnego na stanowisku pracy. Wymienioną zmienną starano się określić w oparciu o dwa wskaźniki:

- prawidłowy układ /ład/ narzędzi i urządzeń technicznych na stanowisku pracy dziecka przed przystąpieniem do realizacji zadania praktycznego,
- ład na stanowisku pracy ucznia w czasie jego najwyższego zaabsorbowania pracą wytwórczą, tj. w momencie klejenia. Osiągnięte wyniki przedstawiają tabele 5 i 6.

Opracowując dane ujęte w tabelach 5 i 6 postawiono sobie dwa zadania:

- porównanie znajomości zasad ładu funkcjonalnego dzieci z umiejętnością jej stosowania /tabela 2 i 5 /,
- próbę określenia nastawień /przyzwyczajień/ dzieci w stosunku do potrzeb przestrzegania zasad ładu funkcjonalnego na stanowisku pracy. Możliwość porównania wiedzy dzieci z umiejętnością

wykorzystania jej w prostych sytuacjach praktycznych przedstawia tabela pomocnicza 6 a.

Uzyskane dane wykazują, iż w większości przypadków wiedza dzieci przewyższa ich umiejętności stosowania zasad ładu funkcjonalnego na stanowisku pracy. Wartości różnic pozwalają na kilka interpretacji.

Wydaje się, iż niewielkie różnice /3,5 - 2/ świadczą o zrozumieniu i utrwaleniu zrealizowanego zakresu wiedzy na badany temat. Różnice 9,11 mogą świadczyć o roztargnieniu dzieci, ale prawdopodobnie świadczą o ich wyższym zapotrzebowaniu na utrwalenie i stosowanie w praktyce omawianej części wiedzy. Być może, motywy, dla których należy stosować zasady ładu funkcjonalnego, nie są dla tej grupy dzieci wystarczająco przekonujące.

Wyraźnie niepokoi różnica 22. Świadczy ona o dużych rozbieżnościach między praktyką i teorią, o brakach w ich powiązaniu.

Na uwagę zasługuje także różnica-10. Dla jej zinterpretowania posłużono się wynikami szczegółowymi z tabeli 2. Wskaźnik wiedzy w przypadku pytania 2 jest w tej grupie stosunkowo niski. Na tej podstawie można przypuszczać, iż na wiedzy tej grupy dzieci wyraźnie zaważył fakt uwzględniony w próbie eksperymentalnej i szczegółowo omówiony pod tabelą 2. Wskazana różnica może świadczyć o przyzwyczajeniach dzieci z tej klasy do szybkich uogólnień na podstawie niesprawdzonych przesłanek.

Porównaniu umiejętności stosowania zasad ładu funkcjonalnego na stanowisku pracy z nastawieniem dzieci na ich realizację służy następująca tabela pomocnicza.

Tabela 6 b. Porównanie stopnia opanowania umiejętności z przyzwyczajeniami¹¹ dzieci do ich stosowania

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	umiejętności	69	81	96	54	63	61	33	21	51
2	przyzwyczajenia	69	76	93	59	63	58	30	24	53
	Różnice	0	5	3	-5	0	3	3	-3	-2

Niewielkie rozbieżności między badanymi wskaźnikami dają kilka możliwości interpretacji. Być może, stanowią one potwierdzenie dla faktu, iż niewiele trzeba włożyć wysiłku, by dzieci w okresie wczesnoszkolnym przekonać do określonego działania¹².

Różnice o wartościach ujemnych mogą świadczyć o nadpobudliwości tych grup dzieci. Przejawiała się ona z większą ostrością w momencie badania umiejętności, ponieważ dzieci były świadome, że są obserwowane i oceniane. Natomiast w czasie pełnego zaangażowania pracą wytwórczą ich działania stały się bardziej naturalne.

Ogólnie można stwierdzić pozytywne nastawienie dzieci z grupy E₁ w stosunku do wartości związanych z przestrzeganiem ładu funkcjonalnego na stanowisku pracy. Potwierdza to tezę o efektywności strategii problemowej. Nieco niższe wyniki w grupie E_{2k} oraz bardzo niskie w grupie K potwierdzają hipotezę o skuteczności stosowania zasady świadomości i aktywności intelektualnej dzieci oraz zasady wychowania pośredniego w małych zespołach dziecięcych. Wyniki poszczególnych klas z grupy E₁ ukazują także, iż prawdopodobnie skuteczność strategii problemowej wzrasta wraz z wiekiem dzieci.

4. Uogólnienia i wnioski

Z uwagi na niewielką objętość artykułu przedstawiono fragment zadań nauczycieli pracy - techniki. Wyodrębniono problemy ukierunkowane na akceptowanie i stosowanie zasad ładu funkcjonalnego na stanowisku pracy dzieci. Przedstawiono zagadnienie doniosłe dla zorganizowanej i gospodarnej pracy dziecka, a w najbliższej przyszłości pracownika - obywatela.

Spróbowano odpowiedzieć na pytanie, czy i w jaki sposób można podnieść osiągnięte przez dzieci wyniki procesu wychowania ich przez pracę.

Spośród wielu możliwości podniesienia efektywności wychowawczej procesu pracy dzieci klas I - III na lekcjach pracy - techniki wybrano łatwe do realizacji przez każdego nauczyciela i w każdych warunkach dwa sposoby optymalizacji omawianego procesu.

Wyniki prób eksperymentalnych potwierdzają założenia dotyczące rezerw tkwiących w metodycznym i organizacyjnym warsztacie pracy nauczycieli omawianego przedmiotu nauczania.

W artykule nie ukazano znaczenia tych uwarunkowań procesu, na które nauczyciel wychowawca może mieć wpływ pośredni. Należy tu wymienić oddziaływania wychowawcze domów rodzinnych na dzieci oraz bazę, jaką dysponują nauczyciele.

Dane liczbowe osiągnięte w trakcie badań empirycznych umożliwiają próbę diagnozy jak i próbę prognozy w badanym zakresie. Wnioski są następujące:

1. Dzieci z klas I - III większości badanych szkół /83%/ nie osiągają założonych przez programy pracy - techniki wyników dydaktycznych i wychowawczych procesu wychowania przez pracę.
2. Stosowanie zasady świadomości i aktywności intelektualnej dzieci w procesie pracy lub zasady pośredniego oddziaływania wychowawczego w małych zespołach uczniowskich umożliwiają osiąganie wyższych wyników procesu wychowania przez pracę dzieci w okresie wczesnoszkolnym.

PRZYPISY

- ¹ B.Suchedolski, Rola wychowania w społeczeństwie socjalistycznym, Warszawa PZWS 1967 s. 65
- ² Pojęcie "warsztat pracy nauczyciela" przyjęte za E.Stuckim, Warsztat pracy nauczyciela klas I - III, "Życie Szkoły" 1980 nr 1
- ³ T.Nowacki, Z.Wiatrowski, Mały słownik pedagogiki pracy cz. II, Oświata i Wychowanie /makieta/, Warszawa IKZ 1977 s. 39
- ⁴ Z.Wiatrowski, Pedagogika pracy w zarysie, Warszawa PWN 1985 s.106
- ⁵ Program nauczania początkowego, Klasy I - III. Warszawa WSiP 1983 ss. 134, 137, 140
- ⁶ H.Pochanke /red./, Dydaktyka techniki, Warszawa PWN 1985 ss.57-58
K.Lech, Łączenie teorii z praktyką w nauczaniu, Warszawa WSiP 1976

- A.Góralski /red./, Zadanie, metoda, rozwiązanie, Warszawa WNT
1977 s. 100
- Z.Słobodzian, Twórcza praca dziecka, Warszawa PZWS 1961
- ⁷ H.Muszyński, Zarys teorii wychowania, Warszawa 1977 ss.335 - 336
- ⁸ Zaprezentowany przedmiot badań stanowi część badań na temat
"Wychowanie przez pracę dzieci w okresie wczesnoszkolnym".
- ⁹ Pojęcia "ład" i "porządek" przyjęto za B.Kiernickim: Wychowanie
techniczne na przełomie przedszkola i klas I - III, "Wychowanie
Techniczne w Szkole", 1977 nr6
- ¹⁰ W.Okoń, Proces nauczania, Warszawa PZWS 1961 s. 188
- ¹¹ Tamże, s. 189
- ¹² Z.Wiatrowski, Pedagogika ..., op. cit., s. 98